

№15

середа, 23 жовтня 2002 року

РОМАНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна договірна

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануши

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

СТО РЯДКІВ ЖУРНАЛІСТА В НОМЕР

ЗАКОН ДЛЯ ВСІХ

У попередніх номерах газети "Романі Яг" публікувалися вкрай тривожні матеріали - один із них про биття працівниками правоохоронних органів лідера громадської організації "Романо Дром" Олександра Михайловича Бузи. Будемо чекати, що не залишиться без відповіді скарга-звернення Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Ніні Іванівні Карпачовій, як і апелювання до інших високих інстанцій у столиці нашої держави.

Затягнулося розглядання другої справи - вбивства молодого рома в мікрорайоні "Шахта" в м.Ужгороді. До речі, його мати, брат, сестра проживають у невеличкому будинку поруч із редакцією. Калман був єдиним годувальником сім'ї, мав хохану дівчину, з якою планував одружитися.

Роми живуть під небом держави - Україна, хочок її і для них теж, як пише в газету "Романі Яг" від 11 вересня цього року доктор історичних наук, віце-президент Міжнародного Союзу циган Надія Георгіївна Деметер, стаття 19 Конституції РФ проголошує, що "державою гарантує право і волю людини, громадянина, незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, майнового та посадового становища", але на практиці це далеко не так. Надія Георгіївна пропонує суворо питати тих журналістів Росії, котрі, розробляючи ромську тематику, публікують дуже часто бездоказові матеріали.

В Україні, як і в інших державах, на жаль, роками вироблялося якесь дуже своєрідне ставлення до ромів. Час від часу в різних газетах з'являються негативні матеріали про те, що роми вживають наркотики, роблять різні злочини. Часто "гріхи" безліцтва, бо через свою неосвіченість роми приймають на себе те, що вони не робили.

Та повернемося до заголовку. Доправди, мусимо керуватися законом. Отож необхідно, щоб при ромських товариствах були юристи-консультанти. Бо буває, що роми не знають елементарних речей.

Ромська газета - специфічне видання. Це потрібно розуміти. І навіряд чи кваліфікований журналіст називатиме ромів "чорнолицими індіанцями", або придумуватиме для них різні прізвиська. Не так давно в одній солідній обласній газеті Закарпаття було вміщено матеріал, рядків на 250-300, в якому журналіст переповідає, що він підібрав по дорозі гарну ромську дівчину, включив диктофон, ставив їй провокаційні запитання, а потім це опублікував у газеті. Газетяру повинно бути відомо, що є відповідний закон, є і журналістська етика.

Хочеться звернути увагу ще на таке: після критичного виступу газети, роми приходять в редакцію і цікавляться, що зроблено, які заходи вжито. Скажімо, на сторінках "Романі Яг" уже кілька разів друкувалися мате-

ріали про те, що по вулиці Тельмана проживає понад 300 жителів, значна частина їх хворіє туберкульозом. Ось уже понад 20 років сподіваються на поліпшення своїх житлових умов (були переселені з власних будинків). Навіть не мають води, щоб помитися. Роками міська влада дає обіцянки відремонтувати помпу.

Нещодавно зусиллями лідера ромської організації в місті Ізмаїл, працівниками охорони здоров'я організовано медичну перевірку трьохсот дітей. Чому б цей добрий приклад не поширити на ромів всієї України?

За час роботи в ромській народній газеті "Романі Яг" я побувала у 20 або й більше таборах. Лікари сюди і не заглядали, як і працівники різних соціальних служб. Днями в таборі села Баркасово на Закарпатті довелось бачити літнього рома із якоюсь невідомою страшною хворобою обличчя. А якщо вона заразна, а в таборі проживають понад 600 чоловік? Чимало хворих на туберкульоз, інші хвороби.

Закон для всіх. Задумаймося над цим. Адже ромський табір знаходиться в селі або неподалік нього, там є голова сільської ради та інші відповідальні працівники. На Закарпатті, де проживає значне число ромів, як і в інших областях, є районні, міські, обласні відділи та управління охорони здоров'я. Чому ж вони порушують закон?

Одна з трьох вулиць ромського табору с.Баркасово, що на Мукачівщині, ще досі носить ім'я Леніна. Однотипні, саманні, без вигод будинки туляться один до одного. Вулиця неупорядкована, а з настанням осінніх дощів, перетворюється на глиняне море.
Ось така наша "Іллічева дорога", показує біров табору Федір Васильович Віраг.

У номері:

- Проблеми ромського табору с.Баркасово на Закарпатті стор. 3
- Яка вона, ромська сім'я Кіровоградщини? стор. 4
- "Кгаморо" ("Сонечко") збирає друзів стор. 5
- Той трагічний час у таборах Півночі..... стор. 8
- Біль і лебедина пісня художника Йосипа Балого..... стор. 7

Від Ростова до Белграда

Белград. З першого жовтня ц.р. на першому каналі "Радіо Белград" розпочала роботу ромська передача "Romano Them" ("Світ ромів").

Трансляції ведуться 5 разів на тиждень з 19.10 по 19.40 за місцевим часом, крім суботи і неділі. Поки що це єдина в світі передача, яка ведеться на першому каналі національного радіо. Очолює роботу - професійний журналіст-ром Драголюб Ацкович.

Підготовлені програми будуть вестися через призму ромської тематики на ромській мові і складатимуться з новин (як Югославії, так і зарубіжжя), історії, культурних заходів, перекладів на ромську мову кращих творів світового мистецтва.

Здрастуйте, "Донские Рома"!

У вересні ц.р. побачив світ перший номер газети ромів Ростовського регіонального відділення Півдня Росії. Її засновником виступила громадська організація "Асоціація ромів Південного федерального округу".

Читачам пропонується інтерв'ю з П.І.Ніколаєнко - головою товариства і видавцем газети, добірка матеріалів про перший з'їзд ромів Півдня Росії, проведення круглого столу з питань міжетнічних відносин в окрузі, поетична добірка віршів із збірника "Костры", підготовленого Ніко Саткевічо, де подаються вірші О.Германо, Ніні Дударової, Ілька Мазуро.

Щасливої журналістської дороги колегам бажає і колектив редакції "Романі Яг".

Юлія Зейкан

Романі Яг

*Романі Яг те на мерез,
Вуци черхен те на хасьол,
Соб те оксівел романіпє,
Соб те карел гили ке-не!*

*Хай наше вогнище не гасне
І сяє ромська зірка ясно,
Хай дух циганський не вмирас
И до ватри пісня всіх скликає!..*
Міха Козимиренко

ПЕРЕДПЛАТА-2002

Наш індекс: **23630**

Вартість видання з доставкою	1 місяць	3 місяці	6 місяців	Трік
	0,99	2,97	5,94	11,88

Передплативши Всеукраїнську ромську газету "Романі Яг", Ви можете дізнатися про життя, побут, культуру і мистецтво ромів, як вирішуються їхні проблеми, зростає культура і освіта.
Газета виходить двічі на місяць.

Чи потрібна цензура?

США "занепокоєна цензурою засобів масової інформації, яку здійснює Україна на державному рівні" і закликає українську владу удосконалити проект закону про ЗМІ, надати журналістам доступ до державної інформації і припинити політику цензури. Про це повідомляє Департамент США на сайті в Інтернеті з посиланням на доповідь постійного представника США в ОБСЄ посла Стефана Майнікеса. "Ми розуміємо, що такі побоювання стали особливо гострими для українських журналістів, починаючи з вересня", - йдеться в доповіді, яку посол США в ОБСЄ представив Постійній Раді цієї організації.

Вживання баркасівських ромів

Баркасово - село, яке розкинулося за 23 км від районного центру м.Мукачеве, в селі є залізнична станція на лінії Чоп-Київ. Сільради в селі немає, тому його населення підпорядковане сільській раді, яка знаходиться у с.Серпе (с.Ріане).

Кожен десятий будинок - залишений мешканцями-угорцями, котрі виїжджають до сусідньої Угорщини на постійне місце проживання.

Жителі села - сільськогосподарські робітники, свого часу працювали у міцному господарстві колгоспу ім.Кірова.

Проживають роми у селі понад 150 років. Серед них були чудові ковалі, музиканти, спеціалісти з виготовлення саману, господарських та декоративних виробів з лози.

РОБОЧА МІГРАЦІЯ

Так склалося, але роми і жителі села у соціальному плані живуть надзвичайно відокремлено одне від одного. Оскільки Закарпаття завжди було таким, де існував надлишок трудових резервів, то страждали від цього не тільки роми, а й місцеве населення. Тому частина жителів виїжджала за межі області у пошуках роботи. Величезний СРСР потребував робочих рук.

Як розповідала нам Олена Горват, ще у далекому 1976 році вона разом з чоловіком була на заробітках у далекій Амурській області (добре працювали агітки про великі гроші та чудовий край). Відпрацювали багато місяців на лісозаготівлі, де чоловік валили дерева, а жінки обрубували гілки. Повернувшись, (привезли трохи грошей) побудували двокімнатний будинок.

У 80-ті роки виїжджали у східні райони України на сільськогосподарські роботи.

Чоловік робив саман, будовав сільськогосподарські будівлі і приватні хати, але завжди повертався додому, до своїх коренів, де жили батьки, родичі. Зараз всоуди важко. Ось син Юрій був на заробітках у Херсонській області, обкопував буряки. Розплатилися з ним не повністю.

"Обманюють тих, хто приїжджає на заробітки. Проте поділися нікуди. Вдома і того не заробимо. Ось на всі гроші, що привіз, - будуюмо будинок, де перезимоємо з сім'єю.

Вдома єдина робота, яка дає прожити, - плетіння кошків, які обмінюємо на продукти. Наближається зима, а у благодатному Закарпатті не можемо застатися продуктами, бодай картоплею на зиму", - зауважує п. Олена.

ЕПІДЕМІЯ ТУБЕРКУЛЬОЗУ

Хвороби підкошують організм, особливо дитячий. У Ірини (27 років) живий зараз один синокч. Йому зараз 3 роки, і мати боїться за його життя. Старший синок Коля, 1996 р.н., п'ять років борюється з туберкульозом і не зміг побороти важку хворобу. Погане харчування (а їдять інколи один раз на день) сприяє буянню хвороби. Ліки, які потрібні для лікування, дуже дорогі.

Ось і оберегає синокча Андраша, як може. Їздила з ним на заробітки у Хмельницьку область у село Замехи, збирати яблука, - розповідає п.Ірина. Та обдурили нас Заплатили по 70 гривень за два місяці, яких ледве вистачило на зворотну дорогу. Ніби, коли їхали, обцяпали добре запластити, харчу-

вати, а врешті - все вирахували. Ось ні з чим повернулися. Старіше брати синокча з собою, проте не знаю, чи витримає він такі великі переїзди? А вдома лишати - ще гірше. Зараз ходжу і продаю кошки, а краще мняю їх на продукти, щоб якось вижити. Всюди погано!"

ЦЕРКОВНОПРИХОДСЬКІ ШКОЛИ

Стратегія вживання - освіта. Факт, що серед ромів у селах майже відсутні освічені люди, - не можна заперечити. Особливо за останні роки різко збільшилась кількість дітей, які зовсім не вміють ні читати, ні писати. Звичайно, на фоні звітів загальноосвітніх шкіл, все виглядає добре. Ну що з того, що 10-12 дітей не засвоили грамоти. Але це ж ромські діти! і так протягом 10 років і у кожному з 124 населених пунктів Закарпаття, де знаходяться ромські табори, у яких поруч з українцями і угорцями живуть й роми.

Ситуація настільки загострилася, що роми самі почали шукати виходу з існуючої ситуації... через відкриття церковноприходських шкіл при Церкві Живого Бога. Такі школи працюють у селах Жнятин, Пашин, Баркасово, у Мукачеві. Зараз церк-

ва обов'язково будується з шкільним класом, де навчаються ромські діти під керівництвом сільських вчителів. Добре, якщо знаходяться ще й кошти для оплати роботи вчителя та на булочки з маслом й молоко - сніданок дітям.

У цьому відношенні ромському табору у с.Баркасово пощастило. Адже проповідувє у церкві відомий своїми ораторськими здібностями і організаторським хистом пастор Михайло Балко. (Про його роботу ми ознайомимо читачів "Романи Яг" в одному з наступних номерів газети). Та й ситуація у таборі - змінилася.

Ми побували на одному з уроків у цій школі, провела навчання Андрія Неште, випускниця Мукачівського педучилища. В школі у дві зміни навчаються 36 дітей. Значна частина з них читають і пишуть... по-угорськи. Лукей Єлизавета і Олександр добре вчаться.

Чому ж ці діти не змогли відвідувати звичайну школу? Питання не просте. Відповідей ще більше, проте вони не дають основної. Чому роми не навчаються у загальній школі, а у церковних? Чому держава не звертає увагу на освіту ромських дітей?

ЕКСПЕРИМЕНТИ ТРИВАЮТЬ?

Соціальні питання, проживання, освіта ромів надзвичайно актуальні. Численні публікації газети "Романи Яг" засвідчили, необхідно повернутися обличчям до представників ромської общини. Не вирішені проблеми сьогодні, накладаються на завтрашні, створюючи своєрідний клубок. Якщо підготувати програму "Роми Закар-

паття", яка триває вже не один місяць, на 2003-2006 роки залишитись тільки на паперах і буде пущена на самоплив, то це завдасть ще більшої шкоди у майбутньому. Не можна все списувати на відсутність фінансування з Державного бюджету.

Багато чого залежить від місцевого керівництва, його ініціатив і бажання працювати з ромами. Експерименти над вживанням ромів, над проблемами охорони здоров'я і освіти не можуть далі тривати.

Програмою, що була затверджена на сесії обласної ради, потрібно ознайомити широкий загал населення області і домогтись її виконання. Чи неже знову просити допомоги у іноземних фондів? Все залежить від влади, від людей.

Світлана Навроцька, с.Баркасово, Мукачівський район.

На світлинах:
Олена Горват з онучкою
Онничкою;
вчителька Андрія Неште на уроці;
Юрій Горват перед поїздкою на заробітки.

Тривожний сигнал

Чи проведуть нам газ?

Мене викликали жителі міста Чопа на вулицю Приозерну, щоб вислухати їхні скарги. Суть скарги така: протягом кількох років мешканці цієї вулиці звертаються в міську раду міста Чоп. Навіть написали заяву про те, що без газу їм важко жити. На все була одна відповідь: немає грошей.

Виникає резонансне запитання. Якщо міська влада немає грошей, то чому проводили газ на околиці Чопа, неподалік села Мінерального. Там облаштується нова вулиця, на якій почали зводити будинки.

Люди на вулиці Приозерній могли б і самі підключитися до газу, якби там були підведені труби.

Я розговорилася з ромами. Вони розповіли, що в кожному будинку є діти, які відвідують школу. Батьки хочуть, щоб їм було тепло в кімнатах. Виходить, що в холоді мають проживати ромські діти.

Говорили жителі вулиці Приозерної, що багато з них працюють на паркетній фабриці, яка в

сусідньому селі Шоломоново. До слова, це вірмени побудували фабрику.

"Виходить дуже дивно, - розказували роми. - На нас звертають увагу відповідальні працівники міської ради лише тоді, коли потрібно голосувати. Вони роздають багато обіцянок". Давно вже нікому не спадає на гадку відремонтувати дорогу, зробити тротуари, хоч уже було багато нещасних випадків, навіть таких, які закінчувалися смертю. До речі, цею дорогою на великій швидкості проїжджають машини із Угорщини, Ужгорода, одне слово, звідусюди. Вулиця Приозерна є центральною. На численні скарги ромів відгукувалися тим, що поставили знак, який попереджує про обмеження швидкості.

Людей, які звернулися до мене, можна зрозуміти. Вони переживають за своїх дітей-школярів. Невже не можна увійти у їхнє становище. Роми такі ж люди, як інші.

Марія Баде

Лист у редакцію

Шановна редакціє газети "Романи Яг"

Хочу звернутися через вашу газету з словами глибокої вдячності до голови Перечинської районної ромської організації "Романи Яг" Ірини Михайлівни Тирпака.

Річ у тому, що у мене багато-дільна родина. Своїх дітей - шестеро. Вже підрастають четверо онуків. Зараз для уся важкий час. А тому лікування від різних хвороб потребують значних коштів. Отож робота медико-консультаційного Центру в смт Перечин, який працює за фінансової підтримки фонду "Відродження", є для нас єдиною допомогою. Скільки би я не зверталася до Центру - завжди знаходила підтримку як з боку працівників, так і в отриманні безкоштовного медикаментозного лікування. Не знаю, чи вижили б мої дітки, онуки, якби не отримували медичної допомоги від Центру.

Щиро дякую всім, хто так багато робить для ромів.

Роза Адам, смт Перечин, Закарпатська область.

Карпачова порушує ромське питання

Уповноважена по правах людини Верховної Ради України Ніна Карпачова називає проблеми представників ромського етносу "світовою проблемою, а не лише проблемою України" і розглядає вирішення проблем ромського народу як один з пріоритетів у своїй діяльності.

Відповідаючи на прес-конференції минулого тижня в агентстві "Інтерфакс-Україна" на питання про підпад в Одеській області понад 10 будинків, в яких проживали роми, Уповноважена назвала цей випадок "хришчанин фактом" і повідомила, що її представникам в Одеській області "дали доручення детально розібратися з тим, що сталося, аби прийняти правильне рішення."

Омбудсмен повідомила, що до кінця року вона представить доповідь, у якій "проблеми ромського народу матимуть своє віддзеркалення".

Ця доповідь буде зроблена за підсумками проекту, який був

розроблений разом з офісом Верховного комісара ОБСЄ по справах нацменшин, уточнила Н.Карпачова.

Як повідомлялось раніше, понад 10 будинків, в яких проживали роми, підпалили жителі села Петрівка Іванівського району Одеської області, обурени вбивством 17-річного юнака чотирма місцевими ромами. Під час бійки місцевих жителів був вбитий 17-річний син військово-службовця 5-го авіаційного корпусу, а троє молодих людей, які хотіли його захистити, потрапили в реанімацію. У вчиненні злочину підозрюються 4 молодих ромів, які втекли з села на автомобілях. Зараз силами гарнізону Одеської обласної міліції ведеться їх пошук. Як повідомляв ForUm, ЦОС УМВД в Одеській області спростувало повідомлення про підпад будинків ромів, за їхніми словами, в 15 ромських будинках місцеві жителі лише розбили шибки на вікнах.

- Ми є рома! - відповів старшина ромської сільської громади з села Рівне, Новоукраїнського району, пан Василь Гнатович Татарінов. І повинні залишатися ними завжди, не соромитися своєї нації, своєї рідної мови не забувати.

- Пане Василю, ви хочете повідати мені, що є ромській сім'ї, котрі не знають своєї мови?

- Буду відвертим і скажу правду. Так, є такі. Взяти хоча б моїх дітей. Вони росли серед гадже, ромів у їхній місцевості не було, щоб можна було спілкуватися. Але все одно, на святкові дні всі мої діти приїждять до нас, то, звичайно, у колі сім'ї, всі ми, про свою культуру, звичаї і таке інше не забуваємо.

- Пане Василю, мені не віриться, що ваші діти не можуть спілкуватися ромською мовою, адже вони добре співають ромські пісні...

- Так, вони співають і танцюють непогано. Але розмовляти

Що собою являє сьогодні ромська сім'я з стенової Кіровоградщини? Чим живе, що читає, яку музику слухає, як розв'язує домашні клопоти... Багато що нас, журналістів, цікавить.

Думастесь, що багато сімей живе замкнено, коло інтересів через різні обставини заужене. Тож, відкриваючи цю рубрику, закликаю до відвертої розмови, а головне, активності.

Розповідаючи про свою, скажімо, проблему, можна знайти щось спільне в іншого.

Той інший найкраще вас вислухає і зрозуміє, а то й допоможе. Отже, давайте співпрацювати, давайте "дивитися", хто ми є...

(особливо моїм внукам) дається складненько... Чому? Та тому, що вони постійно поруч з гадже: в школі, в вузх, виходять заміж за гадже. Правда, одна моя донька вийшла заміж за молодого ромського хлопця з Миколаївської області, він нещодавно прийшов з армії. Завдяки йому в нашій сім'ї знову "відроджується" рідна мова.

- Кузьмо, я не запитую тебе де ти служив, але, скажи, як служилося тобі в армії серед гадже? Адже в тій роті, де ти служив, ти був єдиний ромський хлопець...

- Пане Леонде, я розумію добре твоє запитання, тож відповім однозначно: служилося добре. Міжнародних конфліктів там, в армії, не могло бути. А от на "гражданці" від гадже, звичайно, на адресу ромів доводиться чути різне...

- Тебе твоя доля занесла на Кіровоградщину. Цікаво, як познайомилися з Вітою?

- У Рівному живе моя сестра Тамара. Кілька разів їздив до неї у гості, і тут випадково зустрів ромську дівчину, яка сподобалася і вирішив поєднати з нею свою долю.

- Чи не дивувало тебе те, що твоя суджена не розмов-

У колі сім'ї

ляла ромською мовою, не розчарувався?..

- Я - ні. Правда, спочатку були деякі труднощі... Довелося вчити дружину, навіть готувати їсти... (усміхається).

- Які проблеми вас зараз хвилюють?

- Найперша - із житлом. Живемо у батьків. Це, звісно, не по-

гано, але... але хотілося б більшої самостійності.

- Хто у вашій сім'ї господар?

- Звичайно, батько і мати. Для нас вони є найдорожчими людьми, і ми пишаємося ними.

- Чи бувають у тебе з тещою конфлікти, бо, кажуть, що з батьком легше зятеві знайти спільну мову, ніж з тещою?

- Кому як. Але у мене, власне,

Про неї говорять сьогодні багато ромів в усіх районах і областях.

А ми, всі роми з Кіровоградщини, - дали мовив Василь Гнатович, - від широкого серця зичимо всім журналістам, працівникам редакції, зокрема головному редактору - пану Аладару Адаму та редактору - пані Євгенії Навроцькій всіляких творчих успіхів на газетярській ниві!

Бахт туменге ай састіне!

Розмову записав Леонід Савицький, владск "Романі Яг", с.Рівне, Кіровоградська область.

На світлинах: Недавній військовослужбовець - ромський солдат, який служив у лавах української армії.

Василь Гнатович Татарінов з внуком Зоріном.

Син Василя Гнатовича - Іван та його дружина Анжела з синочками.

Всі вони є читачами газети "Романі Яг".

Шановні друзі!

Хочу трохи розповісти вам про наше "мале дитя", яке щойно народилося в м.Бровари. "Мале дитя" - це наша молодіжна громадська організація "Терні зор". Що ж це за організація і які функції вона має виконувати?

Так ось: "Терні зор" в перекладі з ромської на українську означає "Молода сила".

Основна мета нашої діяльності - створення умов для задоволення соціального, освітнього, культурного розвитку молодих людей, залучення молоді до активної участі у процесах місцевого самоврядування та ведення здорового способу життя у місті Бровари.

Ми від широкого серця віримо, що все заплановане нами здійсниться! Бо маємо таких молодих, талановитих, розумних, енергійних засновників організації. Це Руслан Іванович Андрійченко - студент МАУП, який щойно одружився (як бачите, цей хлопча не тільки створив власну сім'ю, але й сприяв заснуванню "Терні зор"), а також помічник Р.І.Андрійченка - Василь Васильович Кириченко, студент КУТЕП, який допомагав у створенні організації.

Хотілося б сказати чимало теплих слів за головного засновника "Терне зор" - Володимира Яковича Шандибу. Хороший сім'янин, батько двох дітей. Цей чоловік доклад чимало зусиль щодо заснування "Терні зор".

Наша організація щойно народилася, але завдяки "ромській пошті" ця вісточка облетіла всю Київську, Чернігівську, Житомирську області. І дай Боже, щоб "Терні зор" росла і міцніла!

Шановна ромська молодь! Ми вас закликаємо до нашого колективу. Приходьте і поповнюйте ряди "Терні зор", ми будемо вам дуже раді допомогти, а також прийняти підтримку чи допомогу від вас.

Член організації "Терні зор"
Людмила Кириченко,
м.Бровари,
Київська область.

Пропонуємо вірш члена організації "Терні зор" Людмили Кириченко, яка люб'язно запропонувала їх редакції "Романі Яг".

*В небі звезда догорає,
Тихо скрепит колесниці.
Ты у дороги стояла
Смотрела как едут возницы.*

*И вот еле слышно с кибитки
Поет кто-то, словно плачет.
А это старушка в накидке,
У Бога просит удачи.*

*Цыганская песня льется
Все громче и все сильнее.
И набор уходит к солнцу
За горизонт быстрее.*

*А ты стоишь у дороги
И задаешь вопросом:
Почему на холоде они стоят,
Ведь они почти голы и босы.*

*А ответ очень прост и ясен,
- Ведь цыгане они как природа.
Ты пойми,
что весь мир прекрасен,
А вся жизнь их дорога.*

Московская Гельсинкская група нещодавно випустила нову книгу "Национализм, ксенофобия и нетерпимость в современной России".

У цій книзі використувалися матеріали і результати досліджень по проєктах, фінансування яких здійснювалося Фондом Генрі

Книжкова полицка

Становище ромів у сучасній Росії

М.Джексона, посольством США у Москві і Фондом Сороса.

Цей збірник відкриває нову серію публікацій про націоналізм, ксенофобію і нетерпимість до багатьох меншин в Росії, в тому числі й до російських циган.

Правозахисники уже протягом кількох років постійно вказували на зростання ксенофобії й націоналістичних намірів у російському суспільстві. Напади на представників національних меншин, в тому числі й погроми, особливо циган, останнім часом стали звичайною реальністю у багатьох містах Росії. При цьому представники влади відмовляються визнати зростання насильницької злочинності, яка скоюється на ґрунті расизму. У більшості випадків злочинці залишаються не-

покараними або слідчими і судовими органами ігноруються расистські діяння. Хоч на Комісії з прав людини навесні 2002 р., яка проходила в Дурбані (ПАР), російська делегация заявила, що боротьба з політичним екстремізмом, ксенофобією і нетерпимістю знаходиться в центрі уваги президента, уряду і правоохоронних органів, а винні злочинці, які вчинили протизаконні діяння через расистську неприязнь, суворо караються. І що в Росії з усім цим успішно справляються. Вони не погоджуються зі зростанням націоналізму і ксенофобії. Тому Московською Гельсинкською групою зроблено профільне дослідження щодо расизму, націоналізму і ксенофобії в Росії.

В.Іл'їн.

Україна визнана оплотом расизму

Комісія Ради Європи проти расизму і нетерпимості ділила висновок, що дискримінації в Україні піддаються роми, іммігранти, люди, котрі шукають пристанище, і біженці. Такі висновки комісія РЕ зробила після дослідження ситуації в чотирьох країнах, зокрема в Україні. На думку авторів доповіді, усі ці категорії людей стикаються в щоденному житті з багатьма труднощами - у першу чергу у відносинах з міліцією. Комісія засвідчує, що українські представники правопорядку застосовують силу проти ромів, ображають їх і знищують їхні майно. Як написано в доповіді, в Україні також існу-

ють прояви антисемітизму. Так, у деяких невеликих газетах і брошурах друкуються антисемітські матеріали.

У доповіді наголошується, перерає "Німецька хвиля", що Україна досягла значного прогресу в спілкуванні з біженцями і людьми, котрі шукають пристанище, прийнявши рік тому відповідний закон. Водночас Рада Європи нагадує, що в Україні залишилися деякі проблеми. Наприклад, існує тільки один центр прийому біженців на 50 місць. На думку Ради Європи, біженцям в Україні важко зібрати всі документи, що від них вимагає українська держава.

Про що писала газета "Романи зоря" у 1930 році

З'їзд, збори

Міська рада міста Самарканд провела загальні збори ромів, де почула про їхні проблеми та потреби.

Створення групи письменників

6 лютого 1929 року московські ромські письменники створили свою групу "Ромське слово". Членами товариства стали Германо, Ром-Лебедєв, Панков. Вони увійшли до товариства пролетарських письменників "Кузниця".

Про клуби і червоні кутки

У Сімферополі з 1928 року працює червоний куток, який відвідують 300 осіб. Тут працюють такі гуртки: драматичний, політграмоти, загальноосвітній.

У гостях у "Романі Яг" ромський дитячий журнал "Кгаморо" ("Сонечко")

В Ужгородському видавництві "Графіка" побачив світ третій номер ромського дитячого журналу "Кгаморо" ("Сонечко") (шф-редактор Аладар Адам, редактор Юліанна Зейкап, художник Тетяна Петричко). Поляні видання сприяє Фонд "Матра" (Голландія). Пропонуємо увазі читачів добірку матеріалів із цього видання.

Зоряне небо

Споконвік люди намагалися розгадати небо. У квітні 1961 року відбувся перший успішний політ людини в космос. Першим космонавтом був росіянин Юрій Гагарін. Його політ поклав початок освоєння космосу людством. Україна може пишатися тим, що космонавтом № 4 був її син Павло Попович.

Людина побувала і на Місяці. В 1994 році американський астронавт Чарльз Дюк гостював на Закарпатті. Він залишив гарні спогади.

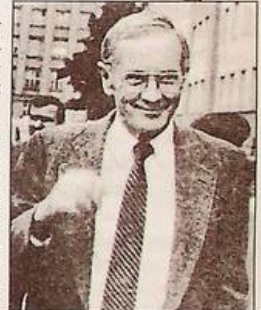
На світліні: космонавти Юрій Гагарін та Павло Попович; астронавт Чарльз Дюк.

Завдання: Напишіть нам, яких космонавтів ви ще знаєте? Де живуть космонавти?

Кращі відповіді буде відзначено призами.

Черхеняно чейрі

Міндик пре са берша е мануша каменас те джанен о чейрі. Андо апріло 1961 берш керділас англоно гураліпе манушас андо космосо. Англоно космонавто сас о русо Юрій Гагарін. Леско гураліпе шутас англоно пінджаріпе ле манушіпе космососа. Україна шай ашарел пес кодолега, со космонавто № 4 сас лако чгаво Павло Попович.

Мануша сас ві про Чон. Андо 1994 берш американско астронавто Чарльз Дюк авілас пре Закарпаття. Вов зоралес лошайлас ай палікерлас (наіс).

Пре фото: космонавти Юрій Гагарін ай Павло Попович; астронавто Чарльз Дюк.

Пгучіпе: Скірін аменге, саве космонавтен туме джанен? Кай дживен о космонавти? Шукар пгучіпе амен дага тумен презенті.

Творчість наших читачів

Вишеньки

Одного разу я проходила через полянку. Раптом почувла: "Стук! Стук!"

Спочатку не впізнала пташку, яка дзьобиком вибивала дивну мелодію. Побачила на вишеньці чудесного дятла. Він лікував дерево - вибирав з нього шкідливих комах і з'їдав. Прудкі ноги дятла трималися за кору дерева. А дзьоб з'їдав шкідників. Я ще ніколи не бачила дятла. Підійшовши, хотіла роздивитися його, але він відлетів.

Через якийсь час прилетів маленький горобчик. Він почав роздивлятися вишні. Враз угледів червону вишню. Хотів дістати її, але його не підпускали гілки, які ніби огородили вишню.

Минуло трохи часу. Горобчик вже знесилювся. А сорока, яка за всім цим спостерігала, підлетіла з іншого боку і схопила вишню. Горобцеві тільки кістку залишила.

ГРИБОЧОК

Я пішла у лісочок
І знайшла там грибочок,
А маленький їзачок,
Що мав красивих діточок.
Він вів їх через помічок.
Я його не злякалась
І грибок йому віддала.

Леся Зозулич, 11 років, м.Ужгород

Країна див і гір

У кожній країні є щось особливе. Нещодавно ми з дружиною побували у Швейцарії. Наша донька Ізольда, проводжаючи нас, просила: "Любі татусю і мамо! Привезіть мені в подарунок найцікавішу історію."

Пообіцяли з Лілею Євгенівною це зробити. Мабуть, неможливо усе розказати. Та не знаємо чи ви, дорогі діти, чули оповідь про живого-живиснького ведмеда, який замешкав у живому куточку природи у Берні. Це величезне місто. І це своєрідний пам'ятник. Інших ведмедів давно нема, а він застерігає: "Не знищуйте, люди, звірів. Вони оберігають і прикрашають природу, вони наші менші брати! Дбаймо про них."

А ще на вулицях столиці Швейцарії можна почути різні мови: італійську, ромську, французьку, німецьку. Роми там носять своєрідний модерний одяг.

Чудовим є і місто Женева. Поїзд зі станції прямо заїжджає в аеропорт. На ескалаторі ми вийшли прямісінько до літака.

А запросив нас погостювати у Швейцарію друг із Фонду "Хекс". Ми налагодили тісні зв'язки співпраці. Знайомилися з краєм (а там багато скелястих гір, пасуться стада молочних корів, чудова довколишня природа), побували в музеях.

Своєму братові-музикантові привіз гарні барабанні палички. А ще рідним великий будз швейцарського сиру. До слова, бачили як його виготовляють.

Ось такою була наша поїздка.

Аладар Адам

P.S. Напишіть, милі діти, чи хочите ви побувати в цій країні?

Ромка я маленька

(За народними мотивами)

Ромка я маленька,
роми батько й пенька
на Вкраїні родилась
в свою маму удалась.

Все, що рідне я кохаю,
всім, хто рідний

помагаю,
своє ціно, свого вчуся
і до рідного горнуся.

І чужого я навчусь,
але свого не цураюсь.
Знайте,

що найкраще діло
своє боронити сміло.

Тгем шукаріне ай плая

Андре сако тем сі пексоро шукарібе. На долмут (на чірла) аме самас ла ромніас андре Швейцарія. Амари чгайорі Ізольда, мангелас амен: "Драго даде ай мамо! Анен манге презенто интересно історія". Дням лав ла Ліля Євгенівнага гої амен кераса. Файма нашіт са те розпгенен. Амен чі джанас со тумен, драге чгаворале, шундьян пало дживдо - дживіндо рішо, саво дживел андо сеглето (шарко) андро фовро Берно. Кадо баро фавро. Кодо ленго чачуно собро.

Кавер ріші аба най долмут ай пала ленде дікген: "На мундарен манушале ле алатен (ле жвірен)." Вон лен сама ай шукарісарен е природа, вон амаре май ціне пграла!" Аме дігас палаленде. Ай інке пре улці андре Швейцарія шай шунес бут чїба італійську, романи, французко, ай немцічко. Е рома кготе пгравен пексоро модерно уравіпе. Шукар сі о фовро Женева. О вонато (трено) пре станція ворта джал андро аеропорто. Про ескалаторо аме ворта авілам андо аероплано. Амен акгардас андо вендегшиго анде Швейцарія амаро амал анда фондо (Хекс). Аме пінджарділам ла бутяса ай, кераса кетане лаче бутяса. Пінджараділам ле тгемеса (кготе бут шукар плая) (хара) пре маля бут тгудеске гурувня, шукар круял е природа, ай самас андро музеї.

Пексере лавутаріске андем шукар бубнакере ровльора. Ай міфра фаміліяке анде баро ротато швейцарско чірал. Камав те пгенав, аме діглям сар керен о чірал.

Касаво сас амаро дром.

Аладар Адам

P.S. Скірін, драге чгаворале тумен камен те джан анде кадо тгем?

Чайорі ме цікньорі

(Пала народні мотиви)

Чайорі ме цікньорі,
о дад е дай рома
анде Україна аракаділем
пре міїрі дай маладілем.

Саворо, со драго ме камав,
Саворенте кон драгонес
ажутінав,

Міїро камав міїрескоро
сікловав
Ко драго ме ман болдав.

Ко стріїно ме сітновав,
Чі ладжав пексерестар
Джанен, со майшукар буті -
пексоро чачіпе те роден.

Загальноосвітня спеціальна допоміжна школа-інтернат для дітей сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, розташована у мальовничому селі Часлівці Ужгородського району, відкрита у 1948 році.

Очолює її **М.І.Михайлошко**. Після закінчення Білківської СШ Іршавського району в 1976 році поступив у Київській державний педагогічний інститут ім.Горького на дефектологічний факультет. Закінчивши його, був направлений у спеціалізовану Часлівську школу-інтернат, де досі працює. Спочатку вчителем, далі заступником директора по навчальній частині, а понад два роки - директором.

Нині у школі навчаються і виховуються 112 дітей. Із них третя частина - роми. Дівчат всього 19 чоловік, 6 - ромки. Про те, що вони роми, свідчить лише їхній зовнішній вигляд. Мами-зозулі підкинули їх державі, залишивши дітей у пологових будинках або підкинули під дитбудинки.

Цікаву статистику навів директор школи Михайло Іванович. З усіх дітей, які тут знаходяться: 85 - залишених, від 10 відмовилися батьки, 13 - мають одного з батьків, 20 - ті, хто мають батьків, братів і сестер, діти без піклування батьків - 51 (але батьки є), ті, хто мають обох батьків - 7.

У спецшколі вони живуть однією дружною родиною. Кожен клас - це кожна окрема сім'я, де всі рівні й ніякої різниці між дітьми нема, ніхто про це навіть не намагається. Навчаються діти за спеціальною полегшеною програмою, а деякі предмети вивчають на рівні звичайних загальноосвітніх шкіл.

Велику увагу звертають педагоги на трудове навчання. Це - взуття, швейна справа, сільсько-господарська праця. Діти детально вивчають як обробляти ґрунт, садити, доглядати і вирощувати кожну рослину окремо.

Педагогічний колектив скла-

Якби ці діти навчалися у загальноосвітній школі, - говорить завуч школи **О.В.Товт**, - то такого результату не досягли б навіть не могли б навчитися читати і писати. А у нас усі діти пишуть, читають, рахують, вишивають, займаються у різних гуртках, у тому числі і в драматичному, до речі, виступають у багатьох місяцях з виставою "Український ярмарок".

Михайло Іванович і Одарка Василівна провели мене у класі, де навчаються діти по 8-12 чоловік. Діти демонстрували техніку читання, показували зошити, як вони пишуть, рахують, малюють. А у 7 класі роми **Олександр**

тан Горват просив знайти його маму, вона один раз приходила до нього, коли був у Чинадидові, її звали Марія. Вона сюди не приходить, бо не знає дороги. "Дуже вас прошу допомогти їй знайти дорогу до школи", - просив Золтан. Серце обливалось кров'ю від почутих слів, а слізи текли з очей.

От і доводиться через таких горе-матерів учителям і вихователям школи ставати батьками і матерями цих обездолених дітей. А це такі, як **Т.Ю.Артемовська, С.О.Зуб, Л.Ф.Фінз, О.М.Крайниковець, Р.В.Стегура, С.Ф.Сегедій, Г.Ю.Пізняк** та інші. Усі вони намагаються компенсувати дітям

у пансіонаті "Біла діброва". Півтора місяця діти оздоровлювалися на термальних водах м.Берегово. Цілий місяць усі 112 дітей відпочивали у селі Буштино Тячівського району на базі місцевої школи-інтернату. Адже зміна обстановки, гірське повітря і чудова природа дітям дуже необхідні.

Усе прекрасне і чудове доти, доки діти знаходяться у цій школі. Найгірше для них, з часу покинутих при народженні, - це невизначеність після закінчення десятирічки. Діти звикли бути постійно під контролем і опікою вчителів, лікарів, вихователів. А тут... вільний, свободний і не влаштований. Ди-

Жутинен ле роменге те аракген дживіпнаско дром ДОПОМОЖІТЬ РОМАМ ЗНАЙТИ ЖИТТЄВУ ДОРОГУ

дається з 48 чоловік. 14 педагогів закінчили Київський або Кам'янець-Подільський інститут дефектології і працюють логопедами, психологами й дефектологами. А весь трудовий колектив - 86 чоловік.

Чудовий парк із декоративних і плодкових дерев прикрашає подвір'я школи, яка має два 3-поверхові корпуси. Шкільна площа - 8 гектарів, в т.ч. орної землі 2,6 га, де знаходиться навчально-дослідна ділянка.

Є своя маленька свиноферма. 10 голів разом з недавно народженими поросятами. Годують свиней залишками від харчування.

Харчування дітей оцінюється у межах 4-4,5 грн, а у оздоровчий період - 7 грн. Діти протягом цілої доби не залишаються без нагляду вихователів і медперсоналу. Заняття розпочинаються о 8 годині, у розкладі є по 5-6 уроків. Виконавши домашнє завдання, вихователі проводять заняття з різних напрямів - патріотичного, естетичного, правового, морального, санітарної гігієни і т.д.

Лукач, Юрій Буков, Артур Баде продекламували вірші на слова Т.Г.Шевченка і як учасники шкільного хору і лялькового театру усм класом виконали кілька пісень - ліричних і духовних.

Завітавши у 10 клас на урок математики, біля дошки якраз був ром **Іван Лукач**. Він вправно вирішував математичні вправи. Іванко розповів, що цього року був у гостях у своїх батьків (1 тиждень), але більше туди йти не хоче. Просив директора залишити його у школі ще на один рік. **Йосип Лакатош** переведений з школи-інтернату с/мт Перечин. Там він відставав від інших дітей, а зараз один з кращих дітей у класі. **Еріка Форшко** - сирота. Дівчина добре вчиться, гарно вивчає і мріє бути вчителькою.

Діти 1-4 класів прагнуть овоїти ази навчання і теж декламували вірші, співали пісні і кожен висловлював своє бажання, ким хоче стати. Більшість хотіли стати водіями, вчителями, а **Юрій Горват** мріє стати космонавтом. Ром **Зол-**

втрачене і прищепити любов до батьківщини, до своїх ровесників, вмій поводити себе серед людей і бути, перш за все, Людиною з великої літери.

Цього року американські спонсори програми "The TOUCH Project" виділили чималу суму для ремонту каналізаційної системи і спорудження очисної системи "Біотан". Каналізаційне виткання буде очищатися і перероблятися на технічну воду для поливання дерев, квітів й інших потреб. Підвальні приміщення тепер осушені.

Неоціниму допомогу надали і представники держадміністрації. Школі виділено 78 тисяч гривень для покриття одного з корпусів школи. Закуплено також за державні кошти одяг, взуття, шкільне приладдя.

рекція, як може, так і влаштовує, але це дітей не дуже задовольняє. Вони страждають, навіть просяться назад у школу. І ця проблема залишається відкритою. Більшість дітей працюють у фермерів, приватних підприємств, їхня доля тяжка і часто закінчується невдало.

Хотілося б, щоб на цих ромах, які мають тільки зовнішній смаглявий вигляд і стали гаджамі, більше уваги приділяла держава після закінчення школи. І від того, як ми їх виховуємо і спрямуємо їхнє життя, залежить їхня доля. Адже вони втратили свою мову, культуру, а найжахливіше - їх покинули батьки. Це було б дуже доброзичливими і не байдужими школи. Закуплено також за державні кошти одяг, взуття, шкільне приладдя.

Волика Опаленик, наш кор.

Реконструйовано приміщення кухні й ідеально, закуплено нові плити. А з навчально-дослідної ділянки зібрані непоганий урожай різноманітних культур.

Після закінчення навчального року дирекція школи піклується і за літній відпочинок дітей.

Так, цього року 35 дітей відпочивали у Броварах на Київщині

На світлинах:

Учасники вистави "Український ярмарок" після виступу на обласному семінарі вихователів.

Трудова робота на присадибній ділянці.

Оздоровлення на термальних водах під час канікул.

УЧНІВСЬКА МІСЬКА

ВИСТАВКА "ДАРИ ПРИРОДИ"

Цікава виставка "Дари природи" була проведена до Дня міста Ужгорода на пл. Театральній і набережній Незалежності, де брали участь усі міські школи. Свої витвори виставили ромські ЗОШ №№13 і 14 і дошкільні ромські заклади.

Чудові дві картини із суховити під назвою "Осіннь" зробила учениця 9 класу **Неля Адам**, а **Наталка Адам** з цього ж класу - "Осіння мозаїка". "Щедра осінь" - робота учениці 8 класу **Діани Піжу**. Композицію "У трембітону заграю, загуду..." з овочів, чолівка із гарбуза, а трембіту із довогі дини, зробили учні 2 класу **Анжелка Вірагі** і **Анастасія Буч-**

ко. "Осінній букет" під такою назвою скомпонувала учениця 7 класу **Діана Тирпак** кошків із гарбуза, а в ньому вмילו поєднано осінні квіти (хризантеми, чорнобривці, айстри та ін.). Учні 6 класу **Владислав Федак** і **Йосип Федак** старанно попрацювали над композицією "Грибна галявина". На картон приклеїли мох, розташували в ньому грибочки, а іжачків зробили з плодів колючого каштану і прикрасили усе листочками. Ця картина усіх дуже привабливала.

Допомога дітям виконувати роботи педагог-організатор **Діана Іванівна Реган**.

А учні ЗОШ №14 теж предста-

вили 5 ікебан з цікавими назвами "Сонце у небі", "Космічна краса", "Осінній натюрморт" та ін. і 10 картин під загальною назвою "Древнє місто кних художників". Усі роботи виконані з суховити, овочів і фруктів. Допомога і консультації надавала під час виконання робіт учнів педагог-організатор ЗОШ № 13 **Руслана Артурівна Бобонич**.

Брали участь у виставці "Дари природи" і діти дошкільних закладів. Цікаву картину "Ромські діти веселяться на природі" малі роми з допомогою вихователів дитсадку №13 зробили так: тіла фігурок були зроблені з синіх баклажанів, волосся з кукурудзяних рильців, а одяг з листочків. Біля цієї картини найбільше усі заупинялися.

Наш кор.

"ШОУ-ВІЗИТКА" УЖГОРОДА

Клуб "Armageddon" не тільки для Закарпаття, а й для України - неординарне явище у сучасній молодіжній музиці, дозволив, шоу-бізнесу. Дехто з фахівців сильний вважають його "шоу-візиткою" Ужгорода

Публіка, котра відвідує "Armageddon", дуже різноманітна. По п'ятницях, коли ціна більш демократична, там в основному "тусується" енергійна група підлітків, взагалі молоді, яка захоплюється сучасною танцювальною музикою.

Завдяки створеній атмосфері, відвідувачі відтягуються на повну котушку, дають волю своїй

фантазії, демонструючи безмежні можливості людського тіла в ритмах електронних звуків у стилях "House", "Techno", "Trance".

У суботу в клуб приходить публіка солідніша і старша за віком. Вони хочуть відпочити, поспілкуватися з друзями, потанцювати, змагаються в танці.

У неділю клуб відвідує публіка, що не встигла побувати в попередні дні. Не рідкість і гості з інших міст.

Єва Чурей, студентка ІІ курсу відділення журналістики філологічного факультету. УжНУ

Спершу увіть собі звичайний, як і в кожному іншому українському місті, "новий" мікрорайон, звичайні дев'ять поверхів між якими прихистились маленькі приватні садиби, а на кожному вільному клаті землі, між цими будівлями, пасуться коні... Таке важко увіяти, але саме так виглядає "Індія" - район Львова, де компактно проживають роми. Саме тут, буквально серед міста, львівські роми тримають і навіть розводять коней!

Сьогодні серед ромів, зрештою, як і в Україні в цілому, конярство потроху відроджується. Лише в "Індії", де живе кілька десятків ромських сімей, близько десяти мають маленькі кінні "ферми". Хтось тримає коней для господарства, інші розводять їх для заробітку, - в кожному разі, коні для цих людей є їх життям, їх минулим та майбутнім, на яке вони покладають великі надії. У львівських ромів надії ці поволі починають втілюватись - нещодавно на львівському іподромі відбулася велика кінна виставка та заїзд, де чимало з них продемонстрували своїх вихованців, незабаром має відбутись кінний аукціон, де вони також братимуть участь. Про те, як ведеться ромам-конярям, про перспективи відродження кінництва мені розповіли двоє конярів - пан Павло і пан Василь.

Пан Павло розводить орловських ризаків. Наразі він має їх п'ятеро, невдовзі з'являться ще двоє маленьких. Конярством його сім'я займається поколіннями. Коней родина мала різних, першого ж племінного орловського ризака було придбано ще в радянські роки. Відтоді тут займа-

ються саме цією породою. Цікаво, як вдається отак, серед міста, тримати коней? Пан Павло: "Коней тримати дуже важко. Але ми маємо два поля, ще спеціальне місце, де вони можуть гуляти. Влітку ми для них косимо траву, самі сіємо овес. Скоро будемо мати лошат. Паруємо ми самі. Є десь п'ять сімей ромів, які теж тримають орловських ризаків, то ми між собою їх паруємо".

Пан Павло та його сім'я з нетерпінням чекають на те, щоб у Львові розпочались перегони. Для цього вони мають вже напоготовлену амуницю: упряж, тачанку, є навіть наїзник - син господаря. Крім того, власними руками змайстрували фаєтон. Хоче пан Павло виставити своїх коней і на аукціон, який має відбутись на львівському іподромі. Питаю: "Чи

не шкода продавати", відповідає: "Не так продавати їх веди, а для

того, щоб привернути увагу людей до коней, щоб відродити інтерес та престиж перегонів, хочу, щоб люди йшли на іподром!"

Коли ми прийшли до пана Василя, той саме був на подвір'я

зом із молодим чоловіком, який, як виявилось, є конярем з Києва.

Від інтер'ю пан Василь відразу ж відмовився, дозволивши лише фотографувати. Та, як тільки коней почали виводити, господар зміг пом'якшав, подобришав, і таки кілька слів сказав.

Пан Василь теж, скільки себе пам'ятає, пов'язаний із кінними. Зараз він професійно розводить турійок - породи, що походить з Прибалтики. Цих коней використовують для фаєтонів, візків, верхової їзди. В цього господаря є сім племінних турійських маток. Конярством пан Василь займається не лише задля власної отаки - тут

йдеться про серйозний бізнес, про що може свідчити той факт, що, окрім вже згаданого гостя з Києва, того ж дня пан Василь чекав ще й візитерку з Москви - досить відомого у світі коняра. Пан Василь показав нам трьох своїх улюблениць, зокрема, переможницю багатьох конкурсів - Хильку, та її маленьку і неймовірно красиву "донечку" Майку. Майка, до речі, є рідкісною та цінною мастю - іржевою. Вже після того, як ми йшли з двору пана Василя, той запропонував нам ще раз до нього прийти, тоді він і коней спеціально запровадить, і коней посадить.

Коли ми прощалися із першим конярем, паном Павлом, я запитувала, яке ж його бачення перспектив своєї справи: "Ну, воно одне, - це віра в те, що завтра буде краще, що завтра буде легше!"

Марта Швець, м. Львів
Фото Адріани Гельбір

ВЕСІЛЛЯ

Зал, де проходить весілля, розділений на дві половини: жіночу і чоловічу. На весілля приходять родинами, приводять усіх дітей. Перед хупою складається ктуба - шлюбний контракт. Зокрема, елемент традиції, збережений через століття, - це викуп за дружину. Якщо ця пара розлучиться, не дай Боже, надалі (а розлучення в євреях явище не часте, але цілком можливе, тобто не просто не заборонене, а є навіть закони, за якими пара може розлучитися), то чоловік повинен буде виплатити визначену суму дружині. Ця сума в контракті оговорюється в золоті! Зрозуміло, сучасні шекели - не золоті монети, і існує якийсь курс перерахування. Традиційний викуп за незайману становить 10000 золотих, а за незайману - 5 000 золотих. Приватно ж довідалася, що в шекелях це становить 500 000 і 250 000 тисяч (для порівняння: шебель приблизно дорівнює 1 гривні 15 копійкам). Коли ктуба складена і засвідчена шанованими людьми (наречена в цьому участі не бере, її інтереси представляють родичі-чоловіки), хупа може починатись. Наречена знімає всі прикраси, сидить на троні на жіночій половині.

Повільно, урочистим кроком до нареченої наближається наречений, якого ведуть під руки батьки молоді (а за відсутності батька чи матері їх замінюють рабини чи шановні люди), у вільних руках батьки тримають палаючі свічки в красивих підсвічниках, які оберігають вогник, що мерехтить, від потоків повітря. Наречений наближається, і, не торкаючись до

ОБЯДИ, ЗВИЧАЇ
ОДРУЖЕННЯ ПО-ЄВРЕЙСЬКИ

нареченої, накидає на неї вуаль. Звичай накидування вуалі перед весіллям дуже давній, а власноручне накидування вуалі нареченим стало традицією з часів праотця Яакова, якого обманом одружили на Лей, хоча він вибрав у дружину Рахель, (привів Лейо під хупу вже з закритим обличчям). Накинувши вуаль, наречений у супроводі чоловіків віддається від хупи, а за ним випливає наречена, котру ведуть обидві мами в оточенні жінок.

Колі наречений, а за ним наречена йдуть поміж гостей, на них кидають зерно і дрібні цукерки: щоб їхнє життя було солодке, і шлюб їхній приніс багато плодів - дітей. Наречений і батьки першими вкладають під хупу, і, коли наречена робить крок під покривало, наречений крокує їй назустріч, - на

нове спільне життя. Так само, як форма обручків символізує нескінченність, нехай будуть нескінченні благословення і радість молодій парі, і так само, як обручка може стати ланкою ланцюжка, нехай ця нова родина стане ланкою у вічному ланцюжку поколінь єврейського народу - кажуть мудреці.

Після того, як обручки одягнуто на палець нареченої, голосно читають текст ктуби, потім віддають її нареченому, а він вручає її нареченій, далі наповняють другий келих вина - символізує це благословення.

Після закінчення благословення наречений і наречена п'ють вино з келиха і потім наречений правого ногою розбиває келих, символізуючи тим, що радість не може бути повної доти, доки Храм не відновлений (Храм, побудований царем Соломоном у 980 м до н.е., зруйнований у 586 р. до н.е. Навуходоносором, потім відбудований до 518 р. до н.е. і зруйнований у 70 р. н.е. римлянами, того ж дня, за єврейським календарем, був зруйнований Перший Храм - дев'ятого аву, але є пророцтва про Третій Храм, і ми віримо, що Храм буде відбудований знову).

Оскільки цього келиха слід зберегти! Ордіна церемонії на цьому закінчується, і "новоспелені" чоловік і дружина на якийсь час устатковані в окремій кімнаті, а потім починається пучнина.

Єва Морозовська

ДЕРЖАВА

ПЛАТИТИМЕ БІЛЬШЕ

Шомсянча допомога на догляд однієї дитини по досягненню нею трирічного віку замість 45 грн. становитиме 58 грн.

Жінки, котрі народили дітей після 1 жовтня, отримуватимуть на них більшу одноразову допомогу. Досягнення одноразової допомоги становитиме 300 гривень, а з 1 жовтня - 320 гривень.

Постанова Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 26 вересня цього року (про розміри допомоги за затьобов'язаним державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності ввиправдані, зумовленіми народженням та похованням) змінила й інші розміри державної допомоги.

Якщо жінка народить двійнят чи трійнят, то такої величини допомоги призначать на кожне з немовлят 58 гривень на дитину (шомсянча отримуватимуть) і батьки, як улюблені чи встановили опіку над дітьми.

До речі, з 1 жовтня суттєво зросла (на 30 гривень) сума одноразової допомоги на поховання - родичі померлого отримуватимуть тепер "поховальнік" 380 гривень.

Призначитимуть і виплачуватимуть усі ці види соціальної допомоги за повним місцем роботи застрахованих осіб.

Спок, необхідно шукати місце постійної роботи, щоб вчасно отримати соціальну допомогу на дітей та у інших випадках.

Пам'яті циган - жертв сталінського терору 1937-1938 років присвячується

Полювання (рік 1937-й)

Спекотна ніч дійшла до краю. Ранок виринув із марева тихою прохолодою. Велике сонце осяяло поля, луки, річку, очерет у легкому тумані і циганський табір, що розкинувся неподалік.

Намети були латані-перелатані. Біля одного на пні стояло кувadlo, на якому кував підкови коням, відхлепував коси, серпи, сапи - все, що навколишній люд попросить Грицько Пуїла. Далі намет Лахмана - він майстер на всі руки. Дірку у відрі заклепає так, що зроду не протече. Третій намет Михайла Хомовича, він знається на конях, як хто мнятиме, то вже не обдурить: він тільки глянє на коня - зразу бачить усі його вади. Ньомко - ювелір, робить серезки, ланцюжки, обручки. Ще один намет - Петра Власовича, він з дроту в'яже ланцюги. Для кіз, для корів, для собак, різної товщини, довжини - на будь-яке замовлення. А далі в шостому наметі відпочиває Зурано. Сьомим стоїть намет Бамбули - старшого у таборі.

Такий циганський табір стояв у серпні 1937-го року біля райцентру Оржиця на Полтавщині. Спали спокійно цигани і не передчували біди, яка насувалася.

Десь взялась міліція - з десяток чи більше людей оточили табір. Раптом пролунала команда:

- Громадяни цигани! Прошу всіх прокинутись, одягнутись і вийти для перевірки документів. Попереджаю: табір оточено, хто надумає тікати - стрілятимемо без попередження. Повторюю ще раз.

Деякі кілька мільйонерів увійшли в перший намет, інші стояли на сторожі. Незабаром вивели молодого хлопця, босого, в самих штанах.

- Документи! - грізно крикнув начальник.

- Зараз знайду, - поспішила на виручку мати-циганка.

А з намету вже виводили батька. Далі йшли до другого,

третього, чоловіків ставили в стрій, жінок відштовхували, старих та дітей не чіпали. Зчинився крик, плач, лемент. Але прибульці на це не зважали.

Але ось із крайнього, під ліском, повзком вибралось двоє і поплазували високою травою до рятівної гушавини дерев. Може б їх і не помітили, якби один перед самим ліском не підхопився і не побіг.

- Не стріляти! - закомандував старший із міліції. - Взяти живим.

За втікачами кинулась погоня. Почулись постріли. Але все марно, бо ті двоє уже сховались у ліску. Хоча й погоня не відставала. Лісок невеликий - його перетнули за кілька хвилин, вскопчили в річку, а з річки - в очерет. Там гушавина, шукай тепер. Сміливиці, що втекли в очерети, - то Бамбула з сином. Власне, побігли вони від переляку, знаючи, що від непроханих гостей нема чого доброго сподіватись. Пошуки їх тривали майже до обіду. Бамбула з сином, причаївшись, лежали в очеретах. Навколо них чатувала погоня, необережний крок - і почують, ні кашлянути, ні чхнути... По самі вуха у воді, на головах - трава та якась... Можна було б і до вечора тут перебути, але з Бамбулою-старшим щось коїлось. Він тремтів, ніби від великого холоду, і стогнав, часто ойкуючи і злякано повторював:

- Дева, со терелпи... Хасайлем, ромале, хасайлем...

Павлу було шкода його. Батько ж таки старий. Хрончно боїться міліції.

(Продовжусмо публікувати оповідку В.Бамбули "Циганська доля - що вітер в полі", яка увійшла в однойменну книжку)

Що ж робити? Батько повинен бути на волі, як заберуть, те обов'язково пришиють діло, не перший раз таке... звидусь тільки й чути: того забрали, іншого, а повернутись ніхто не повертався, якась зловіща "трийка" судить всіх підряд... А батько хворий, застужений, кашляє, серце поболіє. Треба його порятувати. Мене хай беруть, я молодий, здоровий, відсижду, Бог даст.

- Батьку, не виходь до ночі, - зашепотів Павло старому. - Я відведу їх від тебе. І потихеньку очеретами став пробиратись далі від батька. Він вийшов з оточення, міг вільно простувати, але над усім було бажання врятувати батька від переслідувань. Не думав ні про себе, ні про малого сина. Вийшов на відкритий бугор і махнув рукою:

- Егей, ми тут, ловіть нас... - Он де вони, - помітила вже й міліція.

Один вистрілюв у Павла і знову зірвався у погоню. Інші теж кинулись, як по команді:

- Донгати, оточити! Очерети, де потерлав старий Бамбула, залишилися без нагляду, переслідувачі віддалились і віддалились...

Привезених з табору циган вишкували у дворі Оржицького райвідділу міліції. Мов до якого святого, молодий лейтенант вивірнював шеренгу. Згодом вийшов поважний чоловік у цивільному, став придивлятися до кожного і час від часу тикати пальцем:

- Оцього...

Вибраних ним циган ставили окремо.

- І цього, - ткнув він четвертий раз, пильно подивившись на Павла Бамбуліного. - Інших відпустити.

Суд був показовим. У клубі того села, біля якого стояв циганський табір, зібралось повно людей. Хотіли подивитись на злодіїв - циган. Головуючий читав:

- Такого-то серпня 1937 року вночі з комори місцевого колгоспу було викрадено шість мішків зерна. Сторож стверджує, що вночі до комори підїжджала підвода, на якій було п'ятеро циган. Крадії молоді і здорові, тому сторож боявся до них наблизитись, а тільки прослідкував, як повантажили зерно на підводу і поїхали до табору...

Розгублені "підсудні" не могли второпати: яке зерно, яка комора?

Вони разом усі заговорили, що ні села не знають, ні де в ньому комора. Але слухати їх ніхто не збирався. Конвоїри замахали прикладами, щоб цигани вмовкли.

Люди в клубі загули, мов бджоли у вулику:

- Кляті цигани не працюють, крадуть, стріляти треба циганське кодрло... вони гнівались і не знали, що це в злодіях суть, а в директиві, за якою керівництво треба було виконувати сталінський план освоєння Півночі. Туди потрібна була безкоштовна робоча сила, молоді робочі руки. Селяни ж вимагали сурово судити, стріляти, випалювати циган, щоб і духу їх не лишилось... Головуючий дав можливість вилити людям весь гнів, а потім заговорив про справедливість суду і його вироків, почав шукати свідків. Довго ніхто не обзивався, а потім встав такий чоловік, мовляв, він очевидець, бачив і хлопців, і підводу з мішками.

А суддя вже читав із заздалегідь підготовленого бланка вироків "визнати винними... позбавити волі... на десять років... у таборах Півночі..."

Як виводили циган з клубу, якийсь сільський чоловік у ружку, потайцем тичнув у руку Павлу кісет з домашнім тютюном. А вже на вулиці якась

жінка, теж нишком, дістала з-під фартуха чорну хлібину і передала хлопцям.

Плакали покарані: де ж їхня рідня? Ні матері, ні жінок молодих не видно. Чи зі страху десь помпільні? Чи так швидко забули? Хоч би сухарів та тютюну принесли своїм рідним на дорогу...

А табір просто не знав про цей суд. Обдурені, ошукані цигани, плачте невістиво; нещасні матері безвинно засуджені ваших дітей; молоді жінки не скоро побачите своїх коханих, не скоро ваші руки гладитимуть чорне кучеряве волосся єдиних, незрівнянних... Плачте, цигани. Ще ніхто не знає, що тільки двоє з п'яти повернуться до свого табору. Та й то вже тільки після війни. Де інші троє - невідомо й досі. Може, коли везли їх степом на північ у холодних товарних вагонах застудились і в дорозі померли. Може, в таборі бандитська рука перебрала горло непокірному циганові. Може, якийсь начальник зморив голодом у холодній камері, а чи пристрелив при спробі втечі. Ніхто не чув, ніхто не знає.

Павло Бамбула умів стригти, а тому пошастало влаштуватись цирюльником, так до війни і протримався. А потім потрапив на фронт, кров'ю змішав із себе неіснуючу "вину" злодія. Наприкінці 45-го року розшукав у Гельмязівському районі на Полтавщині своїх циган, які вже встигли його поховати. Навіть мати повірили, що його вже немає на світі, бо ж їздила за ним у ті кляті табори, всі казали, що вбито Павла. Вона відповідала сина. А дружина Павла - Марія вийшла заміж, бо вже не чекала. Батька, старого Бамбулу, який фашистам не віддавав своїх коней, розстріляли німці.

Павло, загартований тюрмою і армією, пережив чі потрасніня. Вдруге оженився. Зажив доброї слави. Цигани його поважали, схилялись перед його авторитетом. Шанували його бойові заслуги, знали вже всі лиха війни і молились: дай Боже, щоб більше не повторилось. Тому односторонньо вибрали його старостою у таборі Володимир Бамбула

З ГРОМАДСЬКОЇ ПРИЙМАЛЬНІ

НЕОСВІЧЕНІСТЬ КОШТУЄ ДОРОГО

У правозахисний центр "Гомані Яс" звернулася ромка Катерина Л., жителька села Руські Комаровці, яка проживає у ромському таборі по вулиці Партизанська.

Основою звернення у центр було отримання вируку Ужгородського районного місцевого суду по справі її сина Йосипа. А рч ось у чім, 26 серпня серед дня п'ятеро ромів вирішили зрвати виноград, що належить бригаді № 7, фірмі АПФ "Леанка".

Хлопці нарвали по два невеликі поліетиленові пакети грона винограду. Коли поверталися додому, були затримані міліціонерами, які забрали зрваний виноград, склали акт вилучення і передали справу в суд. Чому з усіх п'яти осіб винуватцем був визнаний саме Йосип - важко сказати. Але, якщо 52 кг вилученого винограду оцінено у 114 грн.04 коп., то сума штрафу становить вже 510 гривень!

Через свою необізнаність із за-

конодавством України та безграмотністю Йосип підписав всі папери, що були підготовлені у ході слідства, тим самим він взяв на себе вину за всіх п'ятьох. Під час бесіди з адвокатом В.П.Дідичим п. Катерині було пояснено, що її син визнав свою вину, підписав всі папери і судом був винесений вирок сплатити 510 гривень!

Ось так неосвіченість дорого коштує, хоча, якщо б Йосип раніше звернувся у правозахисний центр ще під час досудового слідства, то вирок суду міг бути іншим.

Єва Сюрет

Його пензлем водить Божья рука

Мукачівський художник Йосип Йосипович Балог пам'ятає себе завжди з олівцем і клептиком паперу. Сказати, що були в нього якісь особливі вчителі, або ж закінчив художні школи, не можна. Тому що все, чого він досяг у житті, - це його власна перемога. Незважаючи ні на обставини, ні на перипетії долі.

"Після перших спроб малювати професійно, - згадує Балог сьогодні, - зрозумів, що мені не вистачає спеціальних знань. А де я міг вчитись? І тоді я почав брати книги з репродукціями великих художників і звідти робив копії їхніх картин. Так познайомився з Пушкіним, іншими поетами та композиторами. Це була моя школа. Мої університети."

Балого пощастило. Його призначили служити в армію під Ленінград - місто, яке дихає і живе з відомими на весь світ великими іменами... спочатку все було досить прозаїчно. Він оформляв ленінську кімнату, а у вільний час малював портрети своїх однополчан. Але через певний час начальство помітило і оцінило здібності молодого рома. І майже всі звільнення Йосип провів у галереях Ермітажу. Там же, в армії, він вступив у Заочний народний університет культури, де і провчився три роки. Звідти отримував книжки, посібники, усні та письмові консультації. А книга "Малюнок, живопис (керівництво для самодіяльних художників)", стала настільною книгою для нього на все творче життя і яку старанно береже й понині. І до сьогодні вважає Балог роки, проведені у Ленінграді, найчудовішими у своєму житті.

А вдома чекала проза життя. Повернувся на "Мукачівприлад", де працював токарем, потім декілька років художником. Водночас продовжував творити. Малювати. В основному рідний мукачівський табір, портрети ромів, вулиці і пейзажі, такі близькі серцю.

1986 рік можна назвати вибуховим у творчості Балого. Нарешті прийшло офіційне визнання (вперше в історії краю) рома, як художника. В Мукачівській каплиці відбулася його персональна виставка, де було представлено 70 робіт. Тисячі людей прийшли подивитися на незвичайну галерею ромських портретів. З полотен дивились на глядачів зовсім юні, дорослі й старі роми величезними і сумними очима, в яких відверто продиравлялись докору і біль. З незвичного боку виглядали й звичні мукачівцями вулиці та куточки рідного міста - "Останній ромський будиночок", "Моя хатка". Кілька картин Балог присвятив своїм батькам, особливо мамі - одній з грамотних і

освічених ромок у таборі. На одному полотні вона на траві, замріяно дивиться вдаль, на іншому - підгорнувши коліна, читає в окулярах товстеньку книгу, ще на одному - вже старенька сидить на ліжку.

Виставка зробила фурор у місті. У людей народжувались питання: як, коли і де навчався малювати цей самобутній художник? І дуже довго потім, - згадує Йосип Йосипович, - зовсім незнайомі люди підходили до мене на вулицях, потискали руку, посміхались і дякували за картини. Звичайно, було приємно."

Картини художника Йосипа Балого відомі шанувальникам образотворчого мистецтва. Краєце його знають в Ужгороді, Славоччині, Польщі, ніжє в Україні. Жоден каталог творів ромських майстрів пензля не виходить без ілюстрацій його картин. Але, як то не прикро "нема пророків на своїй землі". Не вміємо шанувати Божий дар людини, а, особливо рома. Велика мрія Йосипа Йосиповича - зробити велику персональну виставку своїх творів в Ужгороді, щоб поділитись своєю роботою зізнавши світу. Творчість - це біль і водночас лебедина пісня художника. Педагогіка, виховання обдарованих ромів - його нездійсненна мрія. Розпис храмів - це патхнення душі...

У тому ж 1986 році Балог відкрив при міському Будинку культури дитячу студію образотворчого мистецтва, де зібралось близько 30 юних хлопчиків та дівчаток (в основному ромів), які мріяли про майбутнє художника. Студія проіснувала 6 років, і, гадається, залишила прекрасну згадку у не одного десятка дітей. Адже "вчитель", як шанобливо називали його малюки, вмів все. "Ви ж самі розумієте, звідки у ромів гроші на мольберти, папір і решта всього того, що потрібно юному художнику? Я зробив їм мольберти, придбав альбоми... навіть оплачував оренду приміщення. І не шкодує про це. Бо сподіваюсь, зумів посіяти в цих дітях насіння добра і мистецтва. Ми навіть робили з дітьми спільні виставки, пригадує Йосип Балог. - Але ніхто

з початку не приходив...". А скоро закрили і студію.

Але Йосип Йосипович не опустив руки. Він продовжував працювати. А в 1991 році одержав запрошення на Всесвітню виставку художників-ромів, у Будапешті. Відтоді він постійний учасник Європейських пленерів в Угорщині, які проводяться кожного року. А результатом тієї першої будапештської виставки була призова грошова премія - 250 доларів, яка потрапила до автограду Балого додому, не сподіваючись на якусь винагороду.

Йосип Йосипович Балог, член спілки майстрів народного мистецтва Закарпаття, автор 26 виставок і сотень цікавих і самобутніх картин, і сьогодні продовжує творити. Останнім часом у його твор-

чості з'явилися нові філософські теми. А в деяких картинах бачимо образ смерті, яка тримає сокиру над головою рома. Що ж, образ, як не сумно це визнавати, дуже недалекий від реального життя. І художник, як справжній митець, це не міг не побачити. Картини його популярні і мають попит у знавців. На нещодавній виставці у Дебрецені 26 його картин знайшли своїх власників і поновили у приватні колекції.

Загалом ж Балог людина щаслива і завжди сподівається на краще. На цих оптимістичних нотах і можна було б завершити нашу розповідь про художника.

Але вона була б неповною, якби ми не згадали про ще одне не менш талановите захоплення Балого - розпис храмів. Захоплення це прийшло до художника у сімдесять років і поглинуло його повністю. Настільки гармонійним здалося йому, наскільки й близьким до душі. Достатньо сказати, що до сьогодні розписав він близько 30 храмів. І не тільки в Закарпатті, а й на Вінниччині, на Чернігівщині. Працював разом з синами Йосипом і Антоном над розписом нової православної церкви у селі Криміно, Городського району, Хмельницької області.

Хто обзаний у справі розпису церковних храмів, той знає, що робота ця не проста, бо потребує великих спеціальних знань, мулярської майстерності та багато чого іншого. Уявіть собі стати на десятиметровій висоті і малювати 6-метрову фігуру святого - це вам не на натуру в ліс виїжджати. До того ж, священники та церковно-

служителі люди непрості, дуже добре розуміються не лише в релігійних питаннях. Стож були випадки, коли ескізи відомих художників бракувалися. А ось роботи Йосипа Балого мали пріоритет. Дуже любить він розписувати іконостаси, образ Воскресіння і тему благовіщення...

Ще на початку діяльності, як художника з розпису храмів, працював з паном Йосипом один дивний випадок. У 1974 році в селі Макарівці Мукачівського району на Закарпатті встановлював він на куполі церкви хрест. І треба ж було такому статися: з 30-ти метрової висоти впав. Коли пришов до тями, тоді зрозумів, що сталося, подумав: "Ну все. Не встану". Почав підводитися, встав на ноги і аж затанцював. "Живий!". Правда, подряпини були, але ж і висота яка! А так, більше нічого.

Відтоді і прикупив дуже до православних храмів, обожнює стиль розписів, ікони, їхню специфічну ауру. 25 років йшов художник до рішення, яке вважав дуже серйозним. Визрівало воно в душі важко і довго. Та таки наважился: прийняв православну віру. Охрестили його самі владика і двоє його помічників. І на згадку подарували власноруч написану спеціально для нього "охранный" молитву.

Тепер, після всіх історій, котрі ми про нього знаємо, можемо замислитися ще над однією деталлю: "Напевно, його пензлем водить рука Божья".

О. Сокач

На світлинах:
Картина "Мій табір". Під час розпису храму.

ТУРИЗМ

НАШІ ГОСТІ

Якщо майже всі туристичні агентства краю займаються тим, що вивозять наших громадян (а з ними і валюту) у сусідні країни і на далекі береги морів, то товариство "Романі Яг", навпаки, запрошує гостей до себе. Днями у нас побувала група туристів зі Швейцарії, яким була показана краса наших гір у Рахівському районі, де вони провели кілька пішихідних переходів.

В м.Ужгород гості відвідали культурний центр, редакцію газети "Романі Яг", а у ідальні їх нагодували смачними стравами ромської кухні. Музичне оформлення вечері настільки сподобалось гостям, що вони виявили бажання ще раз побувати на Закарпатті навесні наступного року.

Вл. інф.

Романе чачіне

Екг дегетара май зуралій сар трін ратя. Один ранок сильніший, ніж три ночі. Пуне о Йовшка пекелас ле зевеля, о Дьорді нашадас ла чга. Поки Йовшка смажив шкварки, Дьорді втік з дівчиною Е ловлі пгабай най лачі, кермо сі анде лате.

Червоне яблуко не добре, бо черв'як всередині. Каде керел бувті, ке тгув джал пала лате. Так працює, що дим після неї йде. Со сі о чачіне: а камліпо ай е бок. Що є правда: любов і голод. Андре макгле ангала леско гад. В жирних руках твоя сорочка. Мардьюл, сар мачо про кішай. Б'ється, як риба на пску. О лачо гав касавой сар о дад ай о дей. О насул, сар е пара ай сар о тгув. Добре село, таке як батько і мати. А погане, як пара і дим.

СІКЛЮВАС РОМАНИ ЧГІБ ВІВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Так. Ні (Згода. Відмова)	Каде. На (Мішто. Отпгендо)
Безсумнівно	Каде
Ви не праві	Тумен чи сан чачо
Ви праві (маєте рацію)	Тумен чачо сан
Ви помиляєтесь	Тумен пбазн
Я відмовляюсь від...	Ме отпгенас ман ...
підпису	кгатаро подлісо
розповіді	розпгнбен (розвакерібен)
ставки	кгатаре ставка
Документи оформлені	Е ліпа
(не) вірно	на мішто керде
добре	мішто
Думаю, що це	Ме гінді (думнав) со
можливо	кадо шай
Дуже жаль, але	Бут бонус,
змушені відмовитися	мусай сам те отпгенас
Дуже оригінально!	Бут оригінально!
З великим задоволенням!	Баре міштмаса!
Зустріч (не) відбудеться	Арахгдіне (чи) авела
Ми вкленені у цьому	Амен сі чачіне анде кодо
Навпаки	Най каде
Не заперечую	Манге сасекг
Чудова думка, пропозиція	Шукарес гіндіс (думінес)
Підпис (не) вірний	Подлісо (най) чачо
Неможливо	Наштк
Ні, дякую	На, (наіс) палікерав
Ні, це неможливо!	На, кадо наштк
Ні, це не так!	На, кодо на каде !
На жаль, я не можу...	Бонуй, ме наштк керав...
зробити	кгерес
підписати	скірсараса
сказати	пгенаса
засвідчити	анде яка пгенаса
Нічого подібного!	Най кані!
Погано	Най мішто (чорес)
Так, звичайно	Каде, чачес
Так, я можу	Кадо, ме шай
Цей проект	Кадо проекто
(не) можна підтримати	шай те подлікерен
Це дуже слушна думка	Кади лачи годявер дума
Чудово!	Мішто!
Я згоден (згодна) з Вами	Ме анде екг Туменца
Я не хочу!	Ме чи камаві!
Не можу	Наштк

(Далі буде.)

Амарі історія. Наша історія

Світ і роми у XVIII - XIX століттях

Де'ятнадцяте століття ознаменувалося прийняттям жорстких указів, особливо у васьільних державах Османської імперії - Молдавських і Влаських князівствах. Тоді вільних ромів вже не було. Якщо сім'я не належала боярину або монастирю, вона була власністю князя, тобто держави. Неврівноваженість ромів відбилася у законодавстві дунайських князівств. Як приклад офіційної торгівлі людьми наведемо об'яву, надруковану в 1845 році: "У синів нацадків померлого Сердара Миколи Нико, в Бухаресті, продаються 200 родин ромів. Чоловіки, більша частина з яких, золотих справ майстри - взуттєвовики, музиканти і землевласники. Продаються не менш 5 родин разом, за що ціна кожної людини визначена червонцями, дешева за звичайного, а щодо оплати погоджуються на різноманітні полегшення". На світлині документ, що підтверджує продаж ромів не тільки приватними власниками, а й церквою. На печатному повідомленні зображений

тують як злочинців у Австралію.

1830р. Влада князівства Nordhansen (Німеччина) видає закони, згідно з якими дітей забирали від батьків для виховання у неромській сімі.

1837р. Джордж Борроу перекладає Євангеліє Святого Луки на ромську мову.

1842р. Господар Молдавії Міхай Стурджа звільняє від рабства державних ромів, хоча роми, які були у приватній власності залишаються рабами.

1856р. Скасування рабства в Румунії. Великомаштабна еміграція ромів у Західну Європу, Америку.

1864р. Принц Румунії Іоан Олександр Коуза закінчив юридичне оформлення законодавства, яке звільняє ромів з рабства.

1868р. У Голландії з'являється робота Рчарда Лебича щодо ромів, з певними рекомендаціями, де є фраза "вони не здатні добре жити". Згодом на основі цієї роботи буде розвинута расистська теорія, яка використовується проти ромів у нацистській Німеччині.

1870р. Канцлер Отто фон Бисмарк поширює лист, датований 18 листопадом, який забороняє ромам

з'являтися у межах Німеччини.

1874р. Мусульманинурому надаються рівні права з іншими мусульманами Оттоманської імперії.

1876р. Чезаре Ламброзо видає велику працю, де на основі спадкового фактору характеризує ромів як злочинців. Робота переключена на багато мов сауті і мала значний вплив на юридичні законодавств у Західній Європі.

1879р. Перша національна конференція ромів у м.Кішфулу(Угорщина).

1880р. Аргентина забороняє в'їзд ромів у країну.

1884р. Ромська жінка Софія Ковалевська отримує звання професора математики у Стокгольмському університеті. Перша жінка - професор в Скандинавії.

1899р. У м. Мюнхені створюється інформаційне агентство та офіс, очолюваний Альфредом Діаманом, де заводяться досьє на всіх ромів з 6-річного віку; фото, відбитки пальців, генеалогічні дані. У 1905 і 1911 роках робота офісу законодавчо підтверджується.

Підготувала
Євгенія
Навроцька

"Ромська красуня - 2002"

Зіта, 18 років,
с.Баркасово

Рената, 17 років,
м.Чоп

Катя, 21 рік,
с.Баркасово

Редакція газети "Романі Яг" й надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі.
Для участі у конкурсі слід подати своє фото. Необхідно також вказати вік, місце проживання.

ПЕРГАСА

Після чергової сварки засмучений чоловік каже дружині:
- Я вкленений, якщо я помру, ти не заплачеш!
- Але ти сам говорив, що я плачу за будь-якою дурницею.

◆◆◆◆

Пала дуйто хале анде бріга пгенен о ром ла ромняке:

- Ме джанав, сар ме мераво, пала манде ту на ровеса!
Ай ту коркоро пгендан, со ме ровав пала кадо діліне.

◆◆◆◆

Розмовляють двоє ромів на лавці:

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

Бураца коломпиренца

1 кг коломпіри, 200-300 г бураца - парне вай кавер, 2-3 роя жиро, лон
Бураца увжес жухарас, тговас (морас), чгінгерас про котора ай совас андре пітрі ай мукас те тядьол андро паї. Сар о паї аба аврі таділас, чгівас андре жиро, коломпіра чгінгерде пре сане котора петьол джі ко агор, жіпун о коломпіра пейке ачген. Дочгівас лон.
Шай совас шугте краствеці вай шалата.

Картопля з грибами

1 кг картоплі, 200-300 г грибів - білих або інших, 2-3 ложки жиру, сіль
Гриби чистимо, миємо, ріжемо на кусочки, ставимо в кастрюлю з невеликою кількістю води та доводимо до кипіння. Коли вода википіла, додаємо жир, картоплю, яку ріжемо на тоненькі кільця, тушємо до готовності. Сіль за смаком.
Подаємо з квашеними огірками або листками салату.